

El museu íntim i humà de Sant Joan de les Abadesses

MIQUEL GIL i BONANCI

La realitat d'un museu sorgeix de la necessitat de disposar d'un lloc per guardar determinades peces, vinculades amb la història, la cultura i l'art. Però, més encara, dels impulsos d'estima i respecte que els homes senten per les pròpies coses d'una localitat o d'una terra. Llavors cerquen, mitjançant aquests museus, la manera per la qual, ja arreplegats els objectes interessants, puguin quedar exposats, amb la finalitat que aquells que ho desitgin, puguin veure'ls i estudiar-los, per a un millor coneixement del procés històric i cultural. I que aquells que vindran després, constatin el nostre comportament, adient a allò que pretenen inculcar.

Com noies joves il·lusionades que treuen de la calaixera els vells vestits amb brocats i puntes de les seves àvies, per tornar-los a la llum i lluir-los plenament, així, velles peces històric-artístiques, arraconades quan no oblidades, es recuperen i ocupen un lloc adient en els museus moderns, amb la finalitat que puguin ser admirats per tothom i estudiats pels especialistes.

Disposar del material precís, de la il·lusió, sentit de col·laboració, entusiasme, coneixements, gust i conceptes de projectes i realització al lloc escaient, per guardar i mostrar a la vegada allò vàlid. Cal tot això per tal d'aconseguir un museu adequat. De totes aquestes particularitats han disposat la gent de Sant Joan de les Abadesses, i a fe que no han desapropiat l'oportunitat per aconseguir un museu modèlic que fa temps és obert al públic.

"Si algú vol muntar un museu..."

"Si algú vol muntar un museu, que vagi primer a veure el de Sant Joan les

FOTOS XAVIER RUIZ

Davant de l'entrada, la plaça ben urbanitzada amb plantes i bancs.

Abadesses", va dir en una ocasió el Director dels Museus d'Art de Barcelona, senyor Joan Ainaud de Lasarte, al llarg d'una conferència, precisament sobre museus. Quan un home de la categoria del veterà professor, fa una afirmació tan contundent, posant-lo com a exemple, tots els altres qualificatius que nosaltres puguem donar-li, resultarien esquistats.

Assenyalar, si de cas, la cura que s'ha tingut en l'ordenació dels valuosos documents que suposen les peces exposades, perquè la contemplació pugui fer-se plenament, des de diferents cantells, sense atapaïments, amb espais, col·locació i llum convenient, i tot plegat fa del conjunt un lloc acollidor, un petit museu molt a nivell humà, on el visitant s'hi sent plenament incorporat, ja que no hi ha cap mena d'estridència ni enfarfegament, tantes vegades enutjós. Fas el recorregut, talment com si et trobessis en una llar, acurada per tal que poguessis contemplar bé allò que s'hi guarda. Una numeració, al costat de cada peça, permet de conèixer amb el número corresponent de la llista-catàleg, tots els detalls importants de cada cosa.

Amb un horari assenyalat, s'obre tots els dies de la setmana tret dels dilluns, que resta tancat per fer-hi la neteja i les repassades corresponents i necessàries.

Ara ha fet 15 anys, ja que fou pel març del 1971, en una de les anades, llavors habituals per a nosaltres, visitarem l'escultor Francesc Fajula al seu taller de Sant Joan de les Abadesses per tal de fer-li una entrevista. Però, la seva atenció, la seva inquietud, estava fixa en un altre lloc; per això ens va demanar si el volíem acompanyar a la rectoria del monestir, per a ensenyar-nos unes peces artístic-

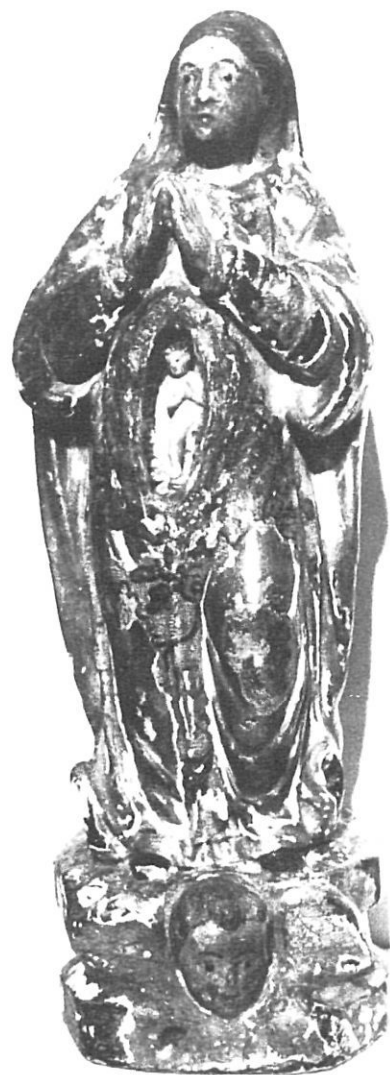
arqueològiques que estaven recuperant amb la idea, va dir-nos, que al seu moment poguessim servir de motiu i base per a fer un museu, potser en aquell lloc mateix, llavors abandonat i polsós.

El monestir, ens va dir, malgrat les seves vicissituds, conserva diferents peces d'art que constitueixen el seu patrimoni històric, i que ara s'intenta, no solament de preservar sinó també de restaurar, i guardar-les i mostrar-les en una de les sales de prop del monestir, al costat de la sagristia". Aquest era, si no el naixement de l'actual museu, sí una gestació del mateix museu.

La "Junta del Monestir", presidida llavors pel Rector-arxiprest Lluís Tarracó, i amb el senyor Pere Basil com a vice-president, la formaven així mateix Ms. Josep Esteve, Jordi Arrey, Josep Calasanz, Ms. Miquel S. Gros i Francesc Fajula, als quals va correspondre la tasca de l'organització, preparació i realització del museu, el qual va ser inaugurat finalment el dia 6 de juliol de l'any 1975, amb la presència —entre altres personalitats— del Bisbe de Vic Ramon Masnou, del Dr. Eduard Junyent, tan vinculat a la població i als monuments, i de Josep Gudíol, de l'Institut Amatller.

En Francesc Fajula i en Ramon Vila, ambdós ara membres de la "Junta del Museu", han estat peces importants per aquesta consecució, ja que a l'entusiasme i coneixements han ajeuntat una capacitat de treball immensa, fins al punt que les pròpies vacances les dedicaven a treballar al museu o per al museu. A part naturalment els aspectes burocràtics i de tota mena, portats a cap pel rector de la parròquia, de la qual depèn el museu.

Fa ara 10 anys que el museu va ser inaugurat a la Rectoria Vella, a la qual

La Mare de Déu de l'Esperança, imatge del segle XVII.

s'entra per una gran portalada amb arc, que dona a la Plaça de l'Abadia, i fa cantonada amb el carrer de "l'arquitecte Puig i Cadafach". Per arribar-hi, hem hagut de passar pel Passeig del Comte Guifré i per la plaça del Bisbe Torras i Bages, que és on es troba l'absis del monestir. I encara com a continuació de la plaça de l'Abadia, separada només per un petit desnivell, hi ha la "Plaça de l'Abadessa Emma", al centre de la qual hi ha la font donada per Mèxic a la població, en homenatge al compositor Jaume Nonó, fill de la vila, qui va fer la música de l'Himne Nacional d'aquella nació.

Com heu pogut veure, els noms dels carrers de Sant Joan de les Abadesses són dedicats a personatges de la seva història, que tantes vegades són així mateix vinculats a la història de Catalunya: "Carrer Beat Miró", "Anselm Clavé", "Mossèn Cinto Verdaguer", "Joan Maragall", "Ramon d'Urg", "Ramon de la Bisbal", "Abat Isalguer", a més dels assenyalats, i molts d'altres.

Davant de l'entrada queda ben urbanitzada la plaça amb arbres i bancs a més de la font. A l'esquerra de la porta, fent quasi angle recte amb la mateixa

Hi ha un desnivell de rajol sobre el qual s'hi pot veure un relleu romànic de pedra del segle XII.

Sant Joan de les Abadesses

portalada, una paret de grans pedres ja que es tracta de part de l'edifici del Monestir. Es nota encara que hi fou fet un gran forat tapat ara amb pedres idèntiques però que denunciaven, pels seus colors vius, puix els manca vellúria, que no són com les altres.

Aquest forat, no fou fet pel llegendari Comte Arnau, tan lligat a les llegendes de Sant Joan de les Abadesses i del monestir, en una de les seves fugides amb diabòliques carreres, sinó com a entrada d'una part convertida en polvorí, per guardar municions durant la guerra del 36.

El museu pam a pam

Un rètol situat a l'esquerra de la portalada ens avisa que allí hi ha el museu. Travessada la porta, ens trobem en una petita cambra a l'esquerra de la qual hi ha el taulell darrera el qual es troba el recepcionista, que ens informarà, i cobrarà l'entrada. Enfront veiem la porta que dona als claustres del monestir. A la nostra dreta hi ha la porta interior que dona entrada al museu.

Baixem tres graons i ens trobem a la primera sala, al centre de la qual i sobre un petit podi hi podem veure un gran brasser medieval. Al pany de paret de l'esquerra, hi ha tres pintures sobre fusta del retaule major, que foren salvades. Representen la visió de Zacaries, la visitació de Maria a Elisabet i Sant Joan Baptista, encara jove. Són de la meitat del s. XVI.

A la dreta hi ha quatre talles barroques dels Evangelistes i un retaule barroc del s. XVIII. També un altre de petit, però molt bonic de Sant Sebastià, que és del s. XVI i d'estil renaixement.

Hi ha un desnivell de rajol sobre el qual hi podem veure un important relleu romànic de pedra del s. XII. Uns graons, ens porten a la part més aixecada de la mateixa sala a l'esquerra de la qual hi ha una tela del s. XVIII, la qual havia presidit la capella de Sant Miquel del mateix monestir. Dintre una vitrina, i a la nostra dreta hi ha una imatge de plata policromada del s. XVII que representa Sant Joan Baptista. També un quadre de la Puríssima del s. XVII.

L'escultor Fajula va dissenyar l'escala interior, d'acord amb la tradició catalana d'aplicació del rajol en aquestes oportunitats, mitjançant la qual podem pujar a la planta de dalt. És veritat que el tram de la mateixa escala també és aprofitat per presentar diverses peces, i així, a l'esquerra, hi veiem una escultura d'alabastre del s. XV, mutilada. Enfront hi ha un

fragment del retaule de Santa Maria. I encara dins de la mateixa escala podem veure tres pintures pertanyents al que fou retaule major.

Ja a dalt, queda davant nostre una escultura gòtica de Santa Caterina, decapitada, la qual forma part d'una sèrie que fou produïda en un taller de la mateixa vila a la primera meitat del s. XIV, on també s'havia fet el sarcòfag del beat Miró.

Si seguim l'itinerari, tombant cap a la dreta, veurem fragments escultòrics de pedra, un gran capitell gòtic i diverses peces, la majoria d'elles de capitells. A continuació i penjat a la paret, podrem veure-hi un tros de frontal d'altar romànic del s. XIII del qual desaparegueren les figures en relleu. La part inferior del mateix retaule també havia estat destruïda, motiu pel qual s'ha engalzat un suplement, que a posta s'ha fet es veïés la deferència, ja que no es tracta, ni aquí ni en cap altre lloc, de pretendre una originalitat, sinó ben palès de quina és la part original i la que és nova per donar idea del seu tamany i conjunt.

Davant aquest frontal, a l'esquerra doncs del nostre camí, dins d'una vitrina, es poden veure quatre porres: dues d'elles són gòtiques del s. XV i les altres dues més tardanes. Allò més important i valuós d'aquestes porres, és el fet que són adornades amb boniques peces d'orfebreria, petites estàtutes, que tenen la particularitat que són desmuntables, que no són fixades amb cargols, sinó a pressió. Una talla gòtica del s. XIV representant la Mare de Déu ve a continuació, i després un petit retaule de pintura gòtica també representant escenes de la vida de la Mare de Déu, si bé molt malmès.

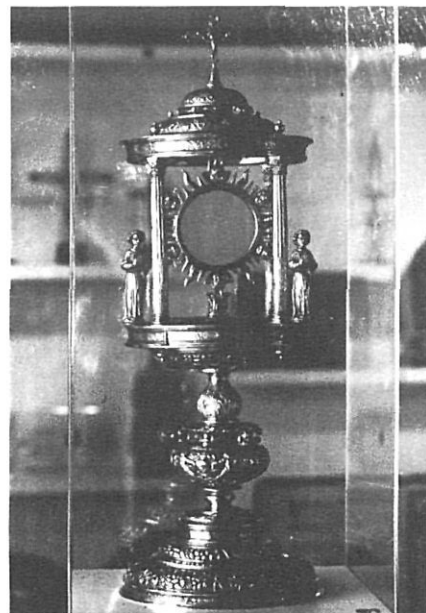
El museu és ric en orfebreria, amb peces com aquesta custòdia de sol.

Tres setials del cor de la col·legiata, tallats al s. XVI, figuren a l'esquerra, i al mur on són adossades les cadires hi ha recompost un dels dossers que els coronaven i tres relleus amb escenes del Nou Testament.

Al costat, i dins d'una altra vitrina, hi ha una capa pluvial del s. XVII amb un Sant Joan Evangelista brodat a la caputxa. A la dreta, els braços del cadirat del cor, amb relleus pintorescos com el de la guineu que s'emporta una gallina dins d'un sarró.

En una vitrina, hi ha una peça que s'esmenta no perquè sigui antiga, sinó perquè és relacionada amb la història de Sant Joan de les Abadesses i amb un personatge plenament unit a ella, que la va fer ressorgir, com Guifré el Pelós. L'any 1982, el dia primer d'agost, la gent de Sant Joan de les Abadesses li va retre homenatge i es va fer el trasllat de les despulles al Monestir. Com a sobirà que és considerat, l'alcalde li va oferir una corona, la qual porta encastades, amb intenció d'aglutinació, pedres aplegades en diferents indrets de la vall: el cingle de la Roca, la Serra Cavallera, Malatosca, les riberes de l'Arçamala i del Ter. Fou modelada per Francesc Fajula i ceramitzada per F. Gisbert. Doncs bé, aquesta corona, que ja forma part de la història de Sant Joan, es mostra també al museu.

Un Sant Joan Baptista brodat, una altra vitrina amb una capa verda i una de vermella i entremig d'elles una creu de plata del s. XVIII. Una talla barroca de Sant Pere, i la possibilitat de veure, des d'una finestra que hi ha al costat, el claustre gòtic del monestir. Després podrem contemplar una pedrel·la. Una altra vitrina en la qual hi ha un custòdia de la darrerria del s. XIX.

La custòdia de Corpus, del segle XVII, amb àngels gòtics del segle XIV.

Segueix una talla barroca, sense policromar, del s. XVII, i dos compartiments de pedrel·la del s. XVII amb escenes de la Passió. Al mur, una Santa Caterina. Una gran creu del s. XIII queda isolada, mentre a la paret del fons es guarden diferents objectes petits de culte i ornament, dins d'una vitrina. Una veracreu, reliquiari, calzes, custòdies, copons, candelers, imatges de safata, etc. També hi ha dues creus de cristall de roca del s. XV i una arqueta de fusta.

En un prestatge, una imatge de la Mare de Déu de l'Esperança del s. XVII i una arqueta de fusta daurada del s. XVI. Safates, segells d'abals i una sèrie de pellofes, petites plaques metàl·liques que eren donades als canonges com a certificat de l'assistència als oficis. Encara, en un altre prestatge hi ha veracreus, dos reliquiaris, un de gòtic i un de més tardà. Ve després una casulla vermella amb fils d'or, dues dalmàtiques amb brodat del s. XV, i una altra casulla, aquesta verda del s. XV.

A sota hi ha una creu de fusta trobada a la tomba de l'abat Pere de Soler, un segell, fragments del pinacle de l'antic retaule major, una corona barroca, una imatge de la Mare de Déu i un Crist del s. XVII.

La custòdia de Corpus es troba a sobre d'un pedestal. És del s. XVII i els àngels són gòtics, possiblement provinents de la custòdia del s. XIV.

A la paret hi ha un frontal d'altar, brodat, molt malmès especialment en el centre. La dita popular refereix que això era perquè allí hi tocava la panxa dels abats o canonges, els quals tenien fama de panxuts, i la desgastaven. A la part baixa, passa igual, i s'atribueix a les sabates, quan oficiaven. Al costat hi ha teixits dels segles XVI i XVII.

La peça senyera per a alguns, és la que es troba al centre de la sala. Un gran drap mortuori del s. XV que servia per cobrir el fèretre dels abats, i que conté diversos escuts i motius. Encara hi ha una vitrina que serveix de separació entre les dues sales, on es guarda una Bíblia del 1.512, i a l'altre costat un marc barroc de plata, amb una àliga bicèfal·la. Ve després un capitell i la part superior d'una creu de terme, en la qual hi figura un pelicà amb els seus pollets. Davant de la vitrina i en un prestatge, cinc calzes barrocs, dos copons i dos reliquiaris, unes canadelles, un portapau renai-xentista, un pixis i una imatge processional de plata de la Mare de Déu del Roser. A la part inferior, una custòdia de sol, un plat de canadelles, una palmatòria, un Crist de marfil del s. XVIII, i una Bíblia incunable impresa a Roma l'any 1471.

Fent angle amb la vitrina i a la paret hi ha un Crist tallat en boix, i una tela del s. XVII que representa Santa

Retaule gòtic amb Santa Caterina.

Sant Miquel, tela del segle XVIII.

Magdalena de Pazzis. Després, una creu gòtica de coure i una altra de ferro. Vénen dues vitrines adossades, a la primera de les quals hi ha una creu processional d'argent del s. XIV, i un peu de custòdia o reliquiari. També dos calzes.

Enfront hi ha una col·lecció de valuosos teixits, procedents d'Egipte i de l'Orient, i amb els quals embolcallaven les relíquies. també hi ha teixits hispano-àrabs.

Encara ens serà possible d'admirar l'escultura de Santa Caterina i el salamó penjant damunt d'eix de l'escala, possiblement del s. XVIII, el qual havia il·luminat el centre del creuer de l'església.

Entre el present i el futur

El museu, com ja hem assenyalat, pertany a la parròquia, la qual a la vegada depèn, en aquests indrets, del Bisbat de Vic. L'arxiprest i rector actual, Mossèn Anton Martí, es, a la vegada, Director de la Junta del Monestir i del mateix Museu, del qual té cura, especialment en l'aspecte artístic. Durant moltes hores del dia, atèn els visitants i estudia noves possibilitats.

Per exemple, ara es vol fer a tot el monestir una nova instal·lació de llums, que millorarà la contemplació per part dels visitants i dels feligresos.

L'ajuda, més que la plena solució econòmica, procedeix de les entrades al museu, que es venen al preu de 50 pesetes, si bé els grups de gent gran i de nens, que tan sovint es desplacen per veure el monestir, el museu i tot Sant Joan, no paguen.

L'any passat, el total de visitants s'apropà a les dotze mil persones. Entre elles hi havia molts estrangers.

Cal recordar que Sant Joan de les Abadesses, a més del monestir i del museu, ofereix un conjunt de monuments molt important, com Sant Pol, església romànica del s. XII, el Port Vell del s. XV, la Plaça Major rodejada d'edificis porticats, el Palau de l'Abadia, antiga residència del abat, amb un petit claustre del s. XV, que es troba al costat del museu separada només per l'amplada del carrer Puig i Cadafalc i que ara és propietat de l'Ajuntament, el qual hi fa obres de restauració i adaptació, restes de muralles medievals, etc.

Com sigui que el proper 1987 s'acomplirà el 1.100 aniversari del monestir, hom vol mirar de fer al museu, en una sala especial que queda a l'esquerra, diverses exposicions, com per exemple, una de capelletes amb càpsules de vidre que abans es guardaven i veneraven a moltes cases, i que tenen, a més de la vàlua artística, un encant i atractiu molt important, a part dels records de família. També es pensa en una exposició de rosaris antics, molts dels quals són de gran originalitat i valer artístic i de material. Al llarg de l'any de l'aniversari, s'ha pensat també en la possibilitat de fer-hi una exposició cada mes, d'objectes relacionats amb el culte popular i de Sant Joan de les Abadesses. Tot això, a més d'una munió d'activitats artístiques i religioses en diferents indrets, projectes que ara es van ja perfilant.